

Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice

1727– 1824

Inventář

EL NAD č.: 1547

AP č.: 387

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí se zakládáním měst a s rozvojem řemeslné výroby. Sdružení řemeslníků, která záhy vznikala, neměla svoji působnost pouze v otázce spolčování řemeslníků stejného nebo podobného oboru z hlediska ekonomického, ale sehrála rovněž svoji důležitou korporativní roli v otázce sociální a náboženské. Cechovní organizace měly svoji pevně určenou hierarchizovanou podobu. V čele cechů stáli cechmistři, kteří dbali na to, aby se členové cechovních sdružení důsledně řídili pravidly stanovenými v cechovních statutech neboli artikulích, zahrnujících normativy pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů. Cechy dohlížely na kvalitu produkce, zejména při výročních trzích, sledovaly dodržování zavedených pracovních postupů, dozíraly rovněž na ceny výrobků, mzdy a počty učedníků a tovaryšů a organizovaly či určovaly nákup surovin. Od středověku své zájmy hájila a v ceších se nejprve sdružovala nejpočetněji zastoupená oděvní, textilní a potravinářská řemesla.¹ Teprve v pozdější době vznikaly cechy řemeslníků věnujících se zpracování dřeva a kovu, od kterých se mohli oddělit úzce specializovaní řemeslníci.

O rozvíjejícím se cechovním systému v Domažlicích existují písemná svědectví ve větší míře až z druhé poloviny 16. století. Z poloviny následujícího století se zachoval soupis domažlických cechmistrů a potažmo tedy i v té době existujících cechů, který z řemesel opracovávajících dřevo a kovy uvádí kováře a koláře, bečváře a mlynáře (jejich cechy zahrnovaly i sekerníky).² Truhláři ani specialisté na jemnější obrábění kovů zatím svůj cech v Domažlicích neměli. Od kovářského a kolářského cechu se domažličtí kovodělní řemeslníci oddělili v roce 1727, což představovalo obvyklou praxi ve větších městech, kde docházelo k vydělení úzce zaměřených kovodělných řemeslníků: nožířů, mečířů, ručnickářů, klempířů, hřebíčkářů, cvočkařů a všeobecně se jemnější nebo drobnější výrobou zabývajících zámečnicků. Dvanáct řemeslníků přistoupilo 6. ledna 1727 za přítomnosti rychtáře a cechovního inspektora ke společnému cechu ručnickářů, zámečnicků, sklenářů a truhlářů, který v té době již disponoval cechovními statuty.³ Jednalo se pravděpodobně o právě založený cech,⁴ neboť v zápisech o přijetí dvanácti řemeslníků, původně členů kovářského a kolářského cechu, se poznamenává, že jejich jména se запиší do nového manuálu mistrů. Rovněž nejstarší zápisy v cechovním manuálu pochází z roku 1727 (i. č. 1) a konečně tímto letopočtem rytec opatřil i cechovní pečeti (i. č. 3).

Společný cech sdružoval nejen původně vyjmenovaná řemesla, tj. ručnickáře, zámečníky, sklenáře a truhláře, ale přijímal i další řemeslníky, kteří nebyli organizováni jinde. Proto v cechovních manuálech vystupují kromě výše jmenovaných zástupců řemesel také klempíři, hodináři, kloboučníci, knihaři, cvokaři, perníkáři, nůžkaři, plechaři atd.⁵ Společný cech, obecně nazývaný rajcech z německého Reihezeche či Reihzunft, přijímal v první polovině 19. století i tkalce, a to s odůvodněním, že již nemají ve městě svůj cech. Tkalcovství bylo prohlášeno za svobodnou živnost již v roce 1755 a fungující cechovní sdružení domažlických tkalců mělo nadále plnit pouze funkce náboženské a dobročinné.⁶

V čele společného cechu stáli dva cechmistři, kteří zastupovali cech navenek. Voleni bývali na radnici v přítomnosti rychtáře, konšelů a cechovního inspektora a potvrzování

¹ Srov. PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury II.(2)*. Praha : Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 555.

² Státní okresní archiv Domažlice (dále SOkA), AM Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1389. Poznámání cechmistrů z roku 1657, předchozí sign. R II 116

³ Státní okresní archiv Domažlice, inventarizovaný fond Společný cech truhlářů, zámečnicků a dalších řemesel Domažlice, i. č. 1, K1, nefol. Zde pouze zmínka o udělení statut, jejich znění se nedochovalo.

⁴ Bohužel se z tohoto roku nedochoval radní protokol města Domažlice, který by mohl založení cechu zachytit.

⁵ SOkA Domažlice, Společenstvo spojených řemesel truhlářů, zámečnicků ... Domažlice, cechovní manuál z let 1847–1889, předch. sign. R I 26, neinv.

⁶ Srov. SOkA Domažlice, Cech tkalců Domažlice.

městskou radou, které skládali přísahu.⁷ Tito volení představitelé cechu také spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty: privilegia, učňovské a tovaryšské listy a knihy. K povinnostem cechmistrů patřila kontrola řemeslné výroby, výkon cechovního soudnictví a předsedání a svolávání cechovních schůzí. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři (někdy komisaři), jejichž funkce dohlížitelů nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země.

Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulích pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se všeobecně přestaly vyvíjet a napomáhat rozvoji výroby.

Ve spojitosti se svým zaměřením, totiž organizovat jinde nezařazené řemeslníky, neměl společný cech nikdy nouzi o členy. V roce 1836 sdružoval rajcech 41 mistrů a v roce 1859, těsně před uzavřením cechovní činnosti, 38 mistrů z Domažlic a okolí.⁸

Společný cech truhlářů, zámečnicků a dalších řemeslníků působil v Domažlicích do konce dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem z 27. prosince 1859, č. 227/1859 říšského zákoníku, který vstoupil v platnost dne 1. května 1860. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění a také ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130). Společný cech, tzv. rajcech, se pozvolně přeměnil na Řadové společenstvo v Domažlicích. O tom, že přeměnou cechu ve společenstvo se činnost sdružení zpočátku nijak výrazně nezměnila, svědčí zápisy v úředních knihách bývalého cechu.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O způsobu a datu předání archiválií archivního fondu Společného cechu truhlářů, zámečnicků a dalších řemeslníků Domažlice do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné informace. Signaturu, uvedenou v inventárním seznamu jako předchozí, cechovnímu manuálu přidělil při pořádání domažlického městského archivu Václav Miškovský, profesor reálného gymnázia v Domažlicích, který byl od roku 1935 pověřen péčí o domažlický městský archiv. V městském archivu byly tehdy začleněny i dokumenty cechovní agendy. Cechy a řemesla Miškovský přiřadil do Oddělení VI., ve kterém byly dále rozděleny na knihy (R I), listiny (R II) a cechovní agendu (R III). Neexistuje však žádný písemný záznam dokládající, kdy došlo k vydělení jednotlivých archivních fondů cechů z domažlického městského archivu.

Ani o původním uložení cechovních dokumentů nebyly dohledány žádné záznamy, zřejmě však byly dochované archiválie v době existence cechů uloženy společně s dalšími cechovními písemnostmi v cechovní truhle a opatrovány volenými cechmistry.

O ztrátách dokumentů se nezachoval žádný písemný záznam.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Cechovní písemnosti se z obecných příčin dochovaly jen v omezeném množství: § 130 zákona č. 227/1859 říšského zákoníku, ustanovil, že jmění zrušených cechů přechází na nová řemeslnická společenstva. Později pravděpodobně docházelo k tomu, že byly ponechávány především vizuálně poutavé dokumenty a části majetku bývalých cechů, které se později

⁷ K jejich volbě a přísaze viz SOkA Domažlice, AM Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A 6, fol. 13, § 11; fol. 16, § 8 nebo AM Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A 8a, fol. 66–67, § 12.

⁸ SOkA Domažlice, Řadový spolek Domažlice, účetní kniha z let 1836–1891, neiniv.

dostaly do muzeí.⁹

Archivní fond Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice nebyl ve Státním okresním archivu Domažlice dosud zpracováván. Současné inventarizace se mu dostalo v souvislosti s pořádáním archivních fondů cechů v okresním archivu.

Před pořádáním evidoval Program pro evidenci archiválií (PEvA) v archivním fondu jedno pečetidlo z roku 1720. Nyní tvoří archivní fond dvě úřední knihy a jedno pečetidlo. Jedna z úředních knih, manuál cechu ručnickářského, zámečnického, sklenářského a truhlářského v Domažlicích z let 1727–1774 (i. č. 1, K1), byla do archivního fondu Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice přičleněna z rušeného archivního fondu Cech zámečníků Domažlice (EL NAD 1462) protokolem o zrušení archivního fondu SOAP/010-0232/2012 ze dne 20. března 2012. Uvedený archivní fond Cech zámečníků Domažlice EL NAD 1462 obsahoval jedinou evidenční jednotku. Zámečníci byli v Domažlicích sdruženi ve společném cechu vícera řemesel a neměli samostatný cech.

Druhou knihu (i. č. 2, K 2) zpracovatelka do archivního fondu Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice zařadila z rušeného archivního fondu Společenstvo truhlářů a zámečníků Domažlice (EL NAD 1258) (viz čj. SOAP/010-0244/2012 ze dne 26. března 2012). Jednalo se o jednu úřední knihu – cechovní manuál z let 1787–1824, tj. z období, kdy dosud fungovaly cechy. Živnostenská společenstva vznikla na základě císařského patentu z 27. prosince 1859, č. 227/1859 říšského zákoníku. Proto byl archivní fond EL NAD 1258 zrušen a jeho jediná evidenční jednotka přeřazena.

V souvislosti se zjištěnými skutečnostmi při pořádání se změnil i název archivního fondu z původního Cech zámečníků, sklenářů, ručnickářů, truhlářů Domažlice na Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice podle Metodického návodu č. 1/2009 odboru archivní správy a spisové služby MV k vedení evidence Národního archivního dědictví ... čj. MV-54575-1/AS-2009.

Časový rozsah archivního fondu vymezují roky 1727 a 1824. Původní časový rozsah pečetidla, tj. rok 1720, se změnil novou interpretací na [1727]. Letopočet 1727 vyrytý v pečetním poli pečetidla zřejmě zobrazuje rok vzniku cechu a nemusí nutně poukazovat na rok vyhotovení cechovního pečetidla.

V dosud neinventarizovaném archivním fondu Společenstvo spojených řemesel truhlářů, zámečníků ... Domažlice se nachází archiválie, jež dobou svého vzniku zasahují do období existence cechovních organizací. Jedná se o cechovní manuál z let 1847–1889, předchozí signatura R I 26, a účetní knihu z let 1836–1891. Tento inventární seznam je uvádí proloženým písmem.

Všechny archiválie archivního fondu Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice byly zařazeny podle zákona č. 499/2004 Sb. do II. kategorie.

Cechovní manuál (i. č. 1) se nachází ve velmi špatném fyzickém stavu: papírová vazba je poničená, listy jsou mechanicky poškozené, zašpiněné a napadené insektem. Rovněž následující cechovní manuál (i. č. 2) má rozpadlou vazbu, poničené desky i jednotlivé listy. Oba manuály budou restaurovány. Pečetidlo je napadené rzí.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond tvoří pouze dvě knihy a jedno pečetidlo, které se zachovaly z celé agendy domažlického společného cechu. Ony dvě knihy naštěstí představují cechovní manuály, které prezentují činnost cechu v jeho plné šíři. Obsah cechovních manuálů nebyl zákonnými normativy přesně určen, a proto se do nich, především v počátcích vedení cechovní agendy, zapisovalo téměř vše: od protokolů z cechovních shromáždění, přes soupisy mistrů, popř. tovaryšů, až po účetní záznamy.

⁹ K tomu více SEDLÁK, Vladimír J. O ceších a jejich archivech. In *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Uspořádali Miloslav Volf a Antonín Haas. Praha : Svoboda, 1948, s. 222.

Přestože se archiválie cechu dochovaly pouze ve zlomku, tvoří důležitou součást písemností dosvědčujících rozvinutý cechovní systém v Domažlicích, k jehož studiu bude ovšem nutné vyhledat informace i v dalších archivních fondech, zejména v archivním fondu Archiv města Domažlice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 2. listopadu 2012

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále SOkA Domažlice), Archiv města Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A6, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A8a, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1389.

SOkA Domažlice, Společenstvo spojených řemesel truhlářů, zámečníků ... Domažlice, cechovní manuál z let 1847–1889, předch. sign. R I 26, neinv.

SOkA Domažlice, Řadový spolek Domažlice, účetní kniha z let 1836–1891, neinv.

Literatura

HRDLIČKA, Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : Komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

MÜLLER, Karel. Návrh pravidel pro zpracování typářů a dalšího sfragistického materiálu – pečetí a odlitků pečetí. *Archivní časopis*, 1989, roč. 39, s. 215–219.

PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury II.(2)*. Praha : Vydavatelství Karolinum, 1997.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1909.

I. Knihy

1	Cechovní manuál
<i>Česky, německy, 20 x 33 cm, papírová vazba.
Předchozí sign.: R I I.</i>	1727–1774	K1
2	Cechovní manuál
<i>Česky, německy, 22,5 x 34,5 cm, polousňová vazba.</i>	1787–1824	K2
	<i>Cechovní manuál</i>	1847–1889	Společenstvo
spojených řemesel truhlářů,
zámečnicků ... Domažlice
	<i>Účetní kniha</i>	1836–1891	Společenstvo
spojených řemesel truhlářů,
zámečnicků ... Domažlice

II. Typáře

3	Pečetidlo, železný kotouč o průměru 45 mm,
z něj vychází osmiboké držadlo, celková výška 93 mm.
V pečetním poli se volně rozesety nacházejí symboly
jednotlivých řemesel: uprostřed nahoře překříženy: klíč, ručnice
a střela; od nich vpravo mechanický hever, ¹⁰ vlevo ostruha,
uprostřed dole svisle umístěný hoblík, vpravo od něj překříženy:
řezák na sklo, sklenářská sekyrka a dvojité hák; vlevo od hoblíku
kružidlo a dláto přeložené úhelníkem.
Pod hoblíkem letopočet 1727.
Opis majuskulou mezi dvěma provazci:
PECZT•CECHV•ZAMEC•RVCNI•H•W•SKLE•TRV•WMIESTE•DOMAZLIC≠ | [1727] | T1 |
|---|--|--------|----|

¹⁰ Srov. HRDLIČKA, Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : Komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999, popis typáře cechu zámečnicků, kovářů a klempířů, s. 195 a 255.

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Společný cech truhlářů, zámečníků a dalších řemeslníků Domažlice
Značka archivního fondu:	Spol. cech Domažlice
Časový rozsah:	1727– 1824
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	3
Rozsah v bm:	0,05
Stav ke dni:	2. 11. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 2.11.2012 čj. SOAP/010-0685/2012